

Stefan de Boer en Jan Frankhuizen, *Een eigzinnige reus. Veertig jaar automatisering bij de Rabobank* (z.p.: Rabobank Nederland, 2004) 89 p. ISBN 9080791032

Geschiedenis van de informatietechnologie gaat nog steeds vaak over de bouw en productie van apparaten – maar waarom gebruikersorganisaties bereid waren enorme sommen geld neer te tellen om zo'n wezensvreemde machine aan te schaffen, blijft nog altijd raadselachtig. Dit boek is daarom een aanwinst voor de geschiedschrijving in Nederland als het gaat om precies die vraag: waarom kochten bedrijven computers en wat deden ze ermee? Bovendien besteedt het boek aandacht aan de vraag hoe de Rabobank de automatisering organiseerde, en ook dat is winst: het boek levert een mooie gevalstudie. Als thema hebben de auteurs gekozen voor de relatie tussen automatisering en (de)centralisering.

Het boek begint in 1964, toen de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank de eerste elektronische computer in gebruik nam. De Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Bank volgde snel in 1965. De allereerste toepassing van de elektronische computer was de salarisadministratie van de bank zelf. Het is moeilijk meer voor te stellen, maar tot veertig jaar geleden werden salarissen nog in enveloppen met contant geld uitbetaald. De invoering van girale salarisbetaling leidde tot de invoering van privé-rekeningen en die leidden op hun beurt tot een snelle toename van administratie: in de jaren zestig werden miljoenen betaalrekeningen geopend. Die toename van administratieve arbeid leidde tot een zeer snel proces van automatiseren, en de IBM-computers volgden elkaar dan ook snel op.

In 1972 kwam na een fusie de Rabobank tot stand en die leidde een nieuwe periode in voor de automatisering. In het tweede hoofdstuk staat dan ook de periode 1974-1985 centraal. Dit hoofdstuk draait om het automatiseringsplan dat de wiskundig ingenieur Wim van Dinten (die afkomstig was van Philips) had opgesteld voor Rabobank Nederland. Kern van dit automatiseringsplan was dat de cultuur van de organisatie van Rabobank Nederland door de automatisering behouden moest blijven, en zelfs kon worden versterkt. Rabobank kende talloze lokale banken die zeer autonoom waren. In plaats van voor een centraal model te kiezen, wat de meerderheid van de Nederlandse bedrijven deed in deze periode, koos de Rabobank er bijvoorbeeld voor lokale banken van eigen computers te voorzien, de gegevens op diskette op te slaan, die vervolgens wel centraal werden verwerkt; na deze verwerking werden diskettes weer naar de lokale banken vervoerd die dan zelf de resultaten aan klanten konden meedelen.

In 1985 vond een grootscheepse reorganisatie plaats, die een nieuwe fase in de automatisering inluide. Tevens werden in 1984-1985 de eerste geldautomaten geplaatst, toen nog in speciaal daarvoor gebouwde huisjes, en werd elektronisch betalen ingevoerd. In deze periode, het onderwerp van het derde hoofdstuk, moest de automatisering zelf kostendekkend worden: automatisering was tot dan toe gezien als kostenpost. Automatisering moest productontwikkeling ondersteunen, en dat leidde uiteindelijk tot Rabofacet, een rendabel intern bedrijf dat bij externe opdrachtgevers echter moeilijk voet aan de grond kreeg. In 1989, in een nieuw plan, nu aangeduid als informatiseringsplan, werd de *client-server*-architectuur gelanceerd als nieuwe technische basis. De softwareontwikkeling zou echter grote problemen opleveren. Als ik de tekst goed begrijp werd 300 miljoen gulden aan mislukte software besteed. Microsoft zou de problemen later oplossen.

Het laatste hoofdstuk, 1994-2004, draagt als ondertitel 'De virtuele Rabobank'. Het is de periode waarin het zelfstandige Rabofacet de Rabobank moest leiden naar

het internet. Het beschrijft de ontwikkeling van een *website* puur gericht op het verschaffen van informatie aan klanten tot een *website* die menige dienst verleent.

Het boek is aangenaam om te lezen en er staan mooie foto's en reclames in. Mijn belangrijkste kritiek betreft de opzet van het narratief. De grote vraag bij een boek als dit is of je het boek organiseert rond analytische vragen, zoals bijvoorbeeld de ontwikkeling van de organisatie van de automatisering, of dat je het boek volledig chronologisch opzet. Helaas hebben de auteurs voor het laatste gekozen, en daardoor mis je aan het eind van het lezen een duidelijk overzicht. Ik weet als lezer dat er een 'Management Team Automatisering' is geweest, maar wat nu precies de plaats was van deze MTA in de organisatie als geheel blijft even duister als de opvatting van de Rabobank hoe de organisatie van de automatisering eruit zou moeten zien, en waarom dus die MTA tevoorschijn kwam. Een ander thema is de ontwikkeling van automatisering naar informatisering. Weliswaar wordt daar een enkele pagina aan besteed, maar mijns inziens had dat veel meer naar voren gehaald kunnen worden. Die overgang is immers intrinsiek verbonden met de veranderende zelfopvatting van de Rabobank. En dat zou interessante sociale geschiedenis zijn geweest!

Tenslotte vind ik het jammer dat de werkelijke arbeid van de automatisering onzichtbaar blijft. Zo schrijft de auteur bijna terloops dat 'de uniformering van de werkingsmethoden' nog als probleem in het verschiep lag (p. 24). Maar daar had ik nou wel veel meer van willen weten bij zo'n complexe bank als de Rabobank met al z'n lokale helden.

Adrienne van den Bogaard
Technische Universiteit Delft

Marcel Metze, *Ze zullen weten wie ze voor zich hebben. Anton Philips 1874-1951* (Amsterdam: Balans, 2004) 622 p. ISBN 9050186122. Tevens verschenen als proefschrift aan de Universiteit van Amsterdam 2004

Harry van Wijnen, *Grootvorst aan de Maas. D.G. van Beuningen (1877-1955)* (Amsterdam: Balans, 2004) 528 p. ISBN 9050184731

Het idee dat Nederlanders geen biografieën schrijven is inmiddels achterhaald; evenals de opvatting dat een Nederlander een biografie niet waard kan zijn. Een initiatief van het Prins Bernhard Cultuurfonds speelt bij deze verandering een vooraanstaande rol. Deze instelling liet tien persoonlijkheden onder de loep nemen, die de ontwikkeling van Nederland tussen pakweg 1880 en 1960 bepaalden. Anton Philips en D.G. van Beuningen vertegenwoordigen de ondernemers. Dat lijkt wat min voor de reprise van de gouden eeuw en is mager vergeleken met de publicaties bij onze oosterburen over 'Gründerfamilien' als de Oetkers. Iets is evenwel beter dan niets. En misschien mogen we hoogstens *iets* verwachten voor een tijdvak, waarin de behoefte aan ware ondernemers verdween, aldus J. Schumpeter, een generatiegenoot van beide heren.

Marcel Metze kon voor zijn levensbeschrijving van Anton Philips voortbouwen op een solide bedrijfs geschiedenis en publicaties van anderen en hemzelf. Metze heeft zelfs aardige woorden over voor Boumans hagiografie van Anton. Dit bewijst weer dat ook een boek informatief kan zijn met een slechte roep in academische kringen. Is nog een boek over Anton Philips meer dan een resumé van het bekende? Deze biografie is